

و تمام اشخاصیکه مشتری هستند در آنجا هستند کسی میتواند برقرابت این مال را بخرد باین ترتیب اشخاصی که بجهت تجارت میخواهند این مال را میخرند و هم اشخاصی که طلب کار هستند پول خودشان را بگیرند و بهیچوجه تصور نمیتوان کرد که در حراج اسباب ضرر محکوم علیه باشد پس وزارت عدلیه مجبور است که امر حراج را رواج نمایند که حفظ استقلال محاکم و احکام آنها بشود و بدیهی است که در محضر یک جمعی وقتی یکمالی بمزایده گذاشته شود اینها برقرابت یکدیگر زیاد خواهند کرد و تصور نمیشود که در اینصورت رعایت منفعت در معامله مابین محکوم علیه و محکوم له نشود و البته هیچوقت نباید بمحکوم ضرری در ادای او وارد شود.

حاج شیخ الرئیس - بنده يك اخطار قانونی دارم اگر اجازه میفرمائید عرض کنم بمقیده شرعیه نایب صحیحه بنده و سایر فقها این تقریر معاون وزارت عدلیه مخالف با قوانین شرع مقدس است.

حاج آقا - اجازه بفرمائید بنده که سائل هستم عرض خودم را تمام بکنم که خودم عاجز نباشم در جواب فقط چیزیکه میخواهم عرض کنم (چون سؤال است و استیضاح نیست و شاید بطور استیضاح عرض کنم) این است که جواب مفصلی که آقای معاون فرمودند ظاهراً فقط يك کلمه در آن بود که راجع بسؤال بنده بود بقیه اش یکمقدار راجع بشکایت از تأخیر احکام عدلیه و شکایت مردم بود چیزیکه فرمودند راجع بجواب بنده بود این بود که نمیشود بشخص طلبکار جنس داد باینجهت حراج میشود و پول آنرا بطلب کار میدهند این حراج گمان میکنم مخالف هر قانونی است که ایشان تصور کرده اند که قانون وجدان و شرع و عقل باشد و بنده همینقدر عرض میکنم که این هیئتی که هست بجهت این است که ما برای وزارت عدلیه هنوز يك قانونی ننوشته ایم و اگر چه از اینگونه مطالب لازم نیست که قانون بنویسیم برای اینکه قانون ما در اینمواد همان قانون دیانت است و قانون عدل بملاوه هیچ عقلمی از برای مانجوز نخواهد کرد که ما طلبکار را میخواستیم بگیریم و باو بدهیم يك ضرری ببدهکار وارد بیاوریم از این گذشته بدیهی است همه میدانند که در اینموهملکت فامیلهای محترم هستند که بدهکار هستند ولی بواسطه اینکه در اینموهملکت پول نیست از اینجهت نمیتوانند طلب طلبکار را پول بدهند معلوم میشود حالا وزیر عدلیه میخواهند احقاق حق کنند بقیه عادلانه جنس مدیون را قیمت کنند و بطلبکار بدهند درست است که طلبکار باید بطلبش برسد و نباید الزام بکنند بیک نفر محکوم که تودر مقابل دوست تومان طلبیکه باید بدهی یا بصدق تومان اموال خود را بفروش بطلبکار بده بنده از اینجواب هیچ ملتفت نشدم و مخصوصاً از معاون عدلیه خواش میکنم در اینمسئله خیلی باید دقت بکنند که سبب تنفر عمومی خواهد بود و هر وجدانی مخالف این است که بواسطه دوست تومان طلب محکوم له یا بصدق تومان ضرر بمحکوم وارد شود و علاوه در محاکم هم که عرض کردم راجع بحکم غیابی بنده که نباید داد در قانون شرع هم حکم غیابی مجوز است عرض بنده راجع بود ببعضی احکامیکه از محاکم میشد در صورتیکه بهیچوجه مجوز شرعی و قانونی در آنها نیست و هیچ نمیتواند تشخیص مدعی و منکر را بدهند سؤال که در اینموارد چه قسم بر آنها ثابت میشود.

معاون وزارت عدلیه - همان اشخاصیکه تشخیص حکم غیابی را میدهند اگر در موضوع حکم غیابی نتوانند تشخیص بدهند پس از این ایراد را در حکم حضوری هم میتوانند بکنند علاوه بر این اشخاصیکه در محاکم هستند اشخاصی هستند که از همین مملکت هستند اگر میتوانند حکم حضوری بدهند حکم غیابی هم میتوانند بدهند والا اگر نتوانند حکم غیابی بدهند حکم حضوری هم نمیتوانند اما در باب حراج همانطور که عرض کردم برای احقاق حق محکوم له است و هیچ وقت برای دوست تومان طلب یا بصدق تومان مال حراج نمیشود فقط تا آن مأخذی که لازم است حراج میشود و بعد موقوف میشود و مقصود وزارت عدلیه از اینکار چنانچه عرض کردم رسیدن بحق بمن له الحق است.

رئیس - حال بیست دقیقه تنفس است و بعد از آن جلسه خصوصی تشکیل میشود دستور جلسه آتی شور در بقیه قانون ثبت اسناد - قانون تشکیلات - مقارن مغرب جلسه علنی ختم شد.

جلسه ۱۶۴
صورت مذاکرات روز سه شنبه
۲۱ شوال المکرم ۱۳۲۸

مجلس در ساعت ونیم قبل از غروب آفتاب در تحت ریاست آقای متین السلطنه نایب رئیس تشکیل شد.

صورت مذاکرات روز یکشنبه ۱۹ را آقای معاضد الملک قرائت کردند.

(قائبین جلسه روز یکشنبه [آقایان - قوام الاسلام . نویری . حاجی میرزا آقا . آقا سید معتمد رضا . صدیق حضرت . حاج وکیل الرها یا سیه دار اعظم . سردار اسعد . آقا سید علی آقا بدون اجازه (آقایان) دهخدا . آقا شیخ مهدی . دکتر امیرخان با اجازه غائب بودند (آقایان) آقا شیخ محمد حسین یزدی . مشیرالدوله بوقت مقرر حاضر نشدند (آقایان) حاج مصدق الممالک . صنیر الدوله مریض بودند.

نایب رئیس - آقای عز الملک ملاحظاتی در صورت مجلس داشتید بفرمائید.

عز الملک - بعد از آنی که لایحه تجریه مستخدمین گمرک را در باره آن رأی گرفتند و تصویب شد بنده عرض کردم در کلیه آنها باید برای داده شود و يك ماده از نظامنامه داخلی را قرائت کردم و مقداری هم در این خصوص مذاکرات شد در صورت مجلس ذکر آن نشده است و بمقیده بنده تا آن رأی آخری داده نشود از مجلس نگذشته است.

نایب رئیس - در این باب آن روز هم گفته شد که در واقع این مسئله يك اجازه ای است که از طرف مجلس داده می شود بهیئت وزراء که یکماده را تجدید کتترایشان را بنمایند و بهمین جهت می توان بهمان اخذ رأی در ماده اکتفا کرد.

دکتر اسمعیل خان - در باب لباس مستخدمین بنده اینجا یک توضیحی دارم که مطابق بود با پیشنهاد اداره مباشرت و آن این بود که این ۸۴۰ تومان فقط اعتباری است که با اداره مباشرت داده میشود کمیسیون هم این طور تصویب کرد و اینکه اینجا

نوشته شده است دستی ده تومان نه اینکه واقف دستی ده تومان باشد زیرا که با اداره مباشرت مذاکران زیاد شد و گفتند که از دستی ده تومان خیلی کمتر ممکن است تهیه شود و فقط این مبلغ را اعتبار با اداره دادیم.

ارباب کیخسرو - هر روزی هم که در این خصوص مذاکره شد بنده عرض کردم که این يك اعتباری است و حالا هم عرض می کنم که بجز حقوق اجزاء تمام چیزهای دیگر اعتباری است.

آقا میرزا احمد - بنده يك سئوالی از وزیر جنک در باب قشونی که بمازندران فرستاده بودند کرده بودم نمیدانم هیئت رئیسه آن سئوال را فرستاده اند یا آنکه فرستاده نشده است.

نایب رئیس - از طرف هیئت رئیسه که وزارت جنک فرستاده شده است.

سلیمان میرزا - نظر بنده بصورت مجلس بود و آن اینست که اگر بنا باشد جزئیات بودجه را باین ترتیب که نوشته اند می نویسند گمان میکنم که باید نصف وقت خودمان را صرف استماع راپورت بودجه کل کنیم همانطور که ما بودجه کل راماده بماده رأی بدهیم و در صورت مجلس هم من حیث - المجموع بنویسند که بفلان ماده رأی گرفته شد تصویب شدند اینک می نویسند ماده دوم برای فلان مدیر فلان قدر تصویب شد میرزا حسن خان آفندر برای دارباشی فلان قدر اینها جزئیات هیچ وقت مجلس فایده دیگر ندارد.

راپورت کمیسیون بودجه قرائت شد که لایحه از وزارت جلیله معارف و اوقاف مشور تاضای در هزار تومان اعتبار برای مصارف لازمه اداره اوقاف که قبل از گذشتن بودجه از مجلس کرده بود رسیده با حضور معاون وزارت علوم و اوقاف مطرح مذاکره شد پس از مذاکرات بسیار کمیسیون با اکثریت تصویب نمود که این مبلغ را اگر اکثریت مجلس تصدیق نماید وزارت خانه مذکور داده شده و پس از گذشتن بودجه آن وزارت خانه محسوب دارند.

نایب رئیس - عجاالتاً در اینخصوص مذاکره نمیشود تا اینکه طبع و توضیح شود راپورت کمیسیون عرایض و مرخصی قرائت شد که کمیسیون در اوقات مقرر منعقد شد و بمرایض رسید کی نمود (۱) ارباب حقوق که از بابت کسر مغرری و بیکاری خود عرایض متعدده بمجلس تقدیم کرده اند و جوابهای شافی و کافی بجای آنها فرستاده شده است بتاز کی تجدید شکایت نمود و مسئله بیکاری خودشان تشکی می نماید چون استخدام اشخاصی که جزو دستورالعمل مقرر دارند صرفه و صلاح دولت است مع هذا کمیسیون عرایض تقاضا مینماید هر چه زودتر وزرای عظام هیئتی ترتیب بدهند و زودتر درجه لیاقت اشخاص صاحب مواجب معین شود که هر يك بر خدمتی شایسته باشد منصوب داشته هم آنها را آسوده دارند هم صرفه دولت منظور شده باشد.

(۲) سردار محیی عرایض متعدده متعهد المال

بمجلس مقدس تقدیم کرد بهیئت وزراء عظام ارجاع شده چون جوابی نرسیده و مشارالیه بلا تکلیف مانده تجدید عرض بمجلس مقدس کرده است و اگر برائت ذمه اواز ترمود حکم دولت در خلع سلاح معلوم است وزراء تصدیق بدهند که بتوسط مجلس مقدس باوداده شود و اگر امر مشتبه است استنطاق و محاکمه شود اگر بی تقصیری اومد دل شد تهدد میکند که هیچگونه دعوی بر احدی ننماید کمیسیون تقاضا مینماید از طرف مجلس دستوری در اینباب مقرر شود.

(۳) جماعت سمسار عریضه تظلم بمجلس مقدس تقدیم و بکمیسیون عریض رجوع شده است شکایت مینمایند که اداره مالیه طهران علاوه بر مالیاتی که از قدیم معمول بوده و بدولت میداده اند مبلغی از آنها مأخوذ داشته و میدارند و ترتیب کسب و کارشان را دچار اشکالات داشته کمیسیون تقاضا مینماید که مقرر شود قبل از تصویب مجلس بهیچوجه اضافه بر معمول سابق از آنها مطالبه نشود.

رئیس - اگر چه سابقاً مر سوم نبوده است که ماراپورت کمیسیون عریض طبع شود ولی اگر نمایندگان محترم اجازه بدهند اینهم مثل سایر راپورتها طبع و توزیع شود.

حاج سید ابراهیم - بنده عرض میکنم که کابین راپورت طبع و توزیع لازم ندارد خوب است بکمیسیون اینگونه مطالب را خودش با حضور وزیر مالیه تسویه نماید و هر ترتیبی که لازم است در باب ارباب حقوق بدهند و دیگر در باب مفاد سردار محیی مکرر اظهار کرده است واقماً هم باید استنطاق شود که اگر متصراً معلوم شود.

بهجت - اینجا یک اشتباهی شده است در راپورت که از بابت حقوق هم ارباب حقوق نوشته شده است از بابت حقوق هم تکذیب شد که کسر نخواهد شد و راپورتشان هم بوزارت مالیه داده شده است فقط چیزی که هست این است که ارباب حقوق استدعا کرده اند که چنانچه قابلیت داریم ما را در مشاغل دولت بگذارند ترتیبات آن بسته است به رای مجلس.

افتخار الواعظین - اگر چه اینمطلب جزء دستور نیست ولی اگر مرخص بفرمایند عرض کنم سئوالات ناحیه در باب حقوق بروات خودشان را تومانی یک قران یا سی شاهی می فروختند امسال دولت برای ضیق مالیه خودش قرارداد که برسم علی الحساب تومانی پنجهزار بدهد و پنجهزار دیگرش را بعد از آنکه پول برای وزارت مالیه رسید بدهد و چون سابقاً بعضی شهرستانها داده بودند و اینطور بارباب حقوق گفته بودند که حقوق شما منحصر بهمین تومانی پنجهزار است از این جهت از برای تکذیب این مسئله نظرم هست آقای ناصر الاسلام از آقای رئیس الوزراء سؤال کرد آقای رئیس الوزراء تکذیب کردند و فرمودند که تومانی پنجهزار برسم علی الحساب است و بقیه او را هم تا آخر سال می بردازند و خواهش شد که این مطلب در روزنامه اعلان شود و فرمودند که در روزنامه هم اعلان شد و برای داخل شدن در ادارات هم

قول دادند البته اشخاصی که لایق و کافی باشد داخل در ادارات خواهند شد و حالا با آن جواب که آقای رئیس الوزراء دادند دیگر نمی دانم این حرکت و اجتماع و هیاهوشان بجهت چیست این است که بنده کلمه این حرکاتشان را صحیح نمی دانم و بهیچوجه من الوجوه این حرکات حرکات مطبوع و موافق قانون نمی دانم در باب حقوق فقط از دولت حق یک حقوقی دارند و ابداً حق ندارند که از دولت بخواهند که جداً آنها را داخل در ادارات دولتی بکنند و در صورتی که دولت میگوید حقوقات شما را تومانی یک تومان می دهم و اشخاصی را هم که لیاقت دارند در شغل دولتی کار میدهند معیناً این اجتماعات را بنده مخالف با قانون اساسی میدانم و ابداً صحیح نمیدانم.

رئیس - بنده تصور کردم که مذاکراتی راجع بدستور است خواهید فرمود و چون در اینباب هیئت وزراء اطمینان داده اند که اقدامات صحیحه بشناید و کمان میکنم یک نتیجه صحیحی هم گرفته خواهد شد خوب است آقایان دیگر در اینخصوص مذاکره بفرمایند.

مشیرالدوله - عرض بنده راجع بانتخاب آن ۶ نفری است که در جلسات گذشته مذاکره کردیم و در اینجا هم امروز مذاکره شد که لازم است یک عده بآنها اضافه شود و حالا بنده می خواهم تقاضا کنم که چون آن ۶ نفری که برای تعیین پروگرام انتخاب شدند کافی نیست خوب است ۶ نفر دیگر به آنها اضافه شود انکار بشوند.

ناصر الاسلام - این مسئله را که آقایان می

فرمایند جزء دستور نیست بدبختانه می بینم مطالبی هم که هیچ دخلیتی در انقلاب و آرامی مملکت ندارد و آن راه و دستور قرار داده و اهمیت می دهیم و مذاکره می کنیم و در آن مسائلی که خیلی اهمیت دارد مذاکره نمی کنیم که شاید عاقبت منجر به خیلی مفاسد شود بنده عرض میکنم که وظیفه که وجدان ما برای ما معین کرده است نه اینستکه باید اینجا که نشسته ایم مراقبت و مواظبت داشته باشیم در کلیه کارهای این مملکت و هر کس که اظهار مظلومیت کرد بحرف او گوش بدهیم و از دولت بخواهیم که چرا بفریاد او نرسند این جماعت ارباب حقوق اولاً میگویند این حقوقی که از دولت میگیریم عوض خدمت نیست و حاضریم ما اینجا خدمت بدولت نماییم بشرط آن که ما را امتحان به نمایند و پس از آنکه از امتحان بیرون آمدیم ما را داخل خدمت نمایند و هر چه در این باب از هیئت دولت خواستیم جوابی بدهند کسی بعریض ما گوش نداد حالا جواب اینها و اصلاح این کار بچه قسم خواهد بود آیا این محتاج این است که هیئت منتخبه از اروپا بیاورند که اینها را امتحان نمایند این کار بسیار سهل و آسانی است آقای رئیس الوزراء هم دو روز پیش صریح و واضح گفت که اقدام کرده ایم و خواهد شد استدعا می کنم از مجلس شورای ملی که هیئتی را معین نمایند که قرار قطعی در این باب بدهند بجهت این که بعضی اشخاصی هستند که صورت ظاهرشان مشروع است و باطنشان

فساد چرا ما بهانه بدست آن اشخاصی بدهیم که اینها را بیعضی طورها و ادارند چنانچه بدقت ملاحظه می فرمایند خرابی های دوره سابق و تمام مفاسد از این راه بود ما عادت کرده ایم تا علانیه تمام مفاسد را بچشم نه بینیم قبول نمی کنیم اما مسئله راجع بسردار محیی بنده یک سئوالی مفصل باندازه یک روزنامه از آقای رئیس الوزراء کرده ام و قریب ۳ ماه است منتظر جواب آن هستم و هنوز جواب نداده اند در هیچ مملکت قانونی و مشروطه شنیده نشده است که یک کسی داد مظلومیت بزند و بفریاد او نرسند آیا نباید این معلوم و ثابت باشد در مملکتی که دارای مجلس شورای ملی است در مملکتی که دارای قانون است نباید بعریض عموم سیدکی کرد آیا وزراء مسئول مجلس نیستند آیا ما مسئول ملت نیستیم چه شده است که اینهمه دادخواهی می کنند کسی بداد آنها نرسد انتشار می دهند که کیلان شما وارد میشود و ما آسوده نشسته ایم کسانی که باین هیئت و باین یارتی بازیها مستعدند بدبختانه خیلی تأسف می خورم از وجه آنها آن کسانی که در کیلان دارای نفوذند و تمام ادارات در تحت اقتدارات آنهاست چرا تا کنون در نهایت معقولیت رفتار کردند و تا بحال انقلابی نکردند که حالا بکنند حالا اگر مفسدين میخواهند يك مملکت آرامی را انقلاب کنند آن يك مسئله دیگری است اگر چه می دانم که بدون حضور هیئت وزراء هر قدر در اینجا مذاکره شود بی فایده است ولی مقصودم اینست که بقراری در این کارها داده شود که هر روز دچار اشکال نباشیم.

فایب رئیس - در باب پیشنهاد آقای مشیرالدوله اگر مخالفی نیست شروع بانتخاب نمایم حالا اسامی آن ۶ نفری که در آن کمیسیون عضویت دارند خوانده می شود که ۶ نفری را که تقاضا کردند انتخاب کنیم در باب ارباب حقوق هم همانطوریکه عرض شد قرار آسایش ایشان داده خواهد شد.

عز الملك - در راپورت کمیسیون عریض نوشته شده بود که مبلغی اضافه بر معمولی سابق از جماعت سمسار گرفته شده این عرض بنده اگر چه می دانم که بدو ابداً اثر نلته هم برمی خورد ولی چون يك اصل از قانون اساسی نقض میشود اگر دو و کرور هم ضرر به دولت بخورد مجبورم عرض کنم اصل ۹۴ از قانون اساسی مینویسد:

(هیچ قسم مالیات برقرار نمی شود مگر بحکم قانون) بنا بر این بموجب این اصل بنده که اینجا استفاده می گویم که قانون در خصوص مالیات از مجلس خارج نشود هیچ قسم مالیات نه مالیات دوائر نلته و نه از سمسارها مالیاتی نباید گرفته شود و اگر این مالیاتها را مجلس لازم میدانند ممکن است امروز یا فردا این مسئله پیشنهاد شود و مجلس در آن خصوص رای بدهد و گرفته شود والا بدون اینکه يك قانون در مجلس وضع شود وزارت مالیه حق ندارد مالیاتی بهیچ اسم دریافت دارد و این را هم عرض میکنم که در تمام ملل عالم هیچ ملتی باندازه ملت ایران تابع قانون نیست باینجهت تصور می کنم آنچه از طرف مجلس شورای ملی در خصوص دوائر نلته و سمسارها تصویب شود با کمال

خوشوقتی می دهند و الا تا بحال آنچه گرفته اند برخلاف قانون بوده است.

متمین السلطنه - موضوعی را که می فرمایند بقدری مهم است که جلسه اختصاصی برای این کار لازم است تشکیل شود ولی حالاً چون جزء دستور آمد امروز نمیتوان داخل مذاکره آن شد.

آقای میرزا احمد - این فرمایش را که آقای عز الملک فرمودند تقریباً دارد اساس ما را بهم میزند این مالیاتی را که در سابق می گرفتند و حالا وزارت مالیه میگیرد باین ترتیبی که شما میفرمائید باید آن مالیاتها را هم بگیریم برای اینکه ما قانونی برای آن وضع نکرده ایم این مالیاتی را که قانون اساسی میگوید باید بموجب قانون و تصویب مجلس باشد مالیاتی است که بعد از تشکیل مجلس یعنی در زمان مشروطیت وضع میشود پیش از آن که مجلس تشکیل شود مالیاتهای که گرفته میشد باید بعداً افتتاح مجلس هم گرفته شود.

عز الملک - بنده عرض نکردم مالیاتهای که در سابق گرفته میشد حالا بموجب قانون اساسی گرفته شود البته مالیاتهای که قبل از بودن این دولت یعنی دولت مشروطه گرفته شده است حالاً باید گرفته شود ولی مالیاتهای که در ۱۲ ماه قبل از این گرفته شده و در مجلس قانونی از برای آنها وضع شده از قبیل مالیات دولت نخله همین مالیاتی که وزارت مالیه از حراج میگیرد نباید گرفته شود تا اینکه قانون برای آن در مجلس وضع شود و آنچه هم تا بحال گرفته شده خلاف قانون است.

آقای میرزا احمد - راست است اینکه میفرمایند مالیات دوائر نخله و حراج در سابق نبوده ولی بعد از آنکه استبداد حقیقی از بین رفت همان ملت قانچی که آمد طهران و سایر جاها وضع کرد حق همه گونه کارها را داشت اگر بعضی از اصول قانون اساسی را میخواست تغییر بدهد میتوانست همانطوریکه چهار ماده از قانون اساسی را جمع با انتخابات را باطل و تغییر داد میتوانست یک مالیاتی را وضع کند آنوقت مجلس بعد از تشکیل اگر تصویب میکرد که فبا والرد میکرد و آخر عرض خودم باز عرض میکنم که هر گونه مالیاتی که قبل از تشکیل مجلس چه در زمان استبداد و چه در زمان مشروطیت تصویب اولیاء دولت وضع شده است قانونی است و باید گرفته شود و مادامیکه مجلس آنها را رد نکرده است و دوائر نخله و سه سارها هم از این قبیل است.

نایب رئیس - خیلی جای تأسف است که یک مطلب باین مهمی را بدون سابقه و مقدمه بمجلس میاورند و آنوقت عنواناتی میشود که مربوط بآن نیست پس بهتر اینستکه نظر باهمیت موضوع بیشتر از این در اینخصوص مذاکره نکنیم و داخل دستور شویم عجلالتاً اساسی آن شش نفری که در کمیسیون پروگرام هستند خوانده میشود.

«از قرار ذیل قرائت شد»
صنیع الدوله - مشیر الدوله - مؤمن الملک -

مستشار الدوله - ممتاز الدوله - ذکاء الملک.
نایب رئیس - شش نفر باید نوشته شود و نظر باهمیت موضوع و اینکه نظریات مختلف داخل باشد آقایان ملاحظه و دقت خواهند فرمود که این شش نفری که نوشته میشود از نمایندگان باشند که اطلاعات کامل داشته باشند و نظریاتشان مختلف باشد همانطوریکه آن شش نفر را مرقوم فرمودند تا اینکه نظریات از هر حیث جمع شود و آن دوازده نفر کامل شود.

ارباب گیسو - اینطور نمیشود باید مقداری در اینباب مذاکره شود الا مثلاً تدوین هیچ اطلاع ندارد در مسئله رای که میفرمائید این رای در جلسه خصوصی داده شده باید مطلب معلوم شود که تندیس نویس بدانند برای چه رای گرفته می شود پس خوب است آقای مشیر الدوله که این پیشنهاد را کرده اند در این باب توضیحاتی بدهند که مطلب معلوم شود.

مشیر الدوله - چنانچه خاطر نمایندگان محترم مسبقاً است در چندین قبلی آقای رئیس الوزراء تشریف آوردند اینجا و برای مشکلاتی که از برای کابینه پیش آمده بود و تقاضای تشکیل یک کمیسویی کردند که در آن کمیسیون قرار اصلاح کابینه داده شود مجلس هم یک کمیسویی معین کرد ۱۲ نفره که بنشینند با آقای رئیس الوزاء مذاکره کنند و به بینند که اشکالات کابینه وزراء از چه راهست و باید چه قسم اصلاح شود در آن کمیسیون اول یک قدری از اصلاح کابینه مذاکره شد بعد معلوم شد اصلاحی که لازم است بشود خیلی اساسی تر از تغییر و اصلاح کابینه است این بود که کمیسیون متفقاً رای داد که از اصلاح یا تغییر کابینه آن مقصودی را که آقای رئیس الوزراء دارند حاصل نشود شدیداً بجهت یکمندی در این مسئله صریح تر شده خواست یک پیشنهادی اساسی بمجلس کرده باشد که آن اتفاق روشن بود برای این کابینه و کابینه که بعد خواهد آمد این بود که بعد از مذاکرات زیاد کمیسیون اظهار نمود که در تغییر اصلاح کابینه رای ندارد و این مسئله را محول می دارد بصدیق آقای رئیس الوزراء ولی چون آقای رئیس الوزراء در اینباب هم در مجلس هم در کمیسیون رای قطعی داده است کمیسیون هم رای ایشان را قبول نمود ولی رای کمیسیون بر این است که مادامی که یک پروگرامی نوشته نشود که در آن پروگرام طبق مشی دولت با مجلس شورای ملی معین باشد و همه روزه کابینه دچار اشکالات نشود از اصلاح کابینه و تغییر اشخاص مقصود کلی حاصل نمیشود حالا مقصود از این چه چیز است البته نمیشود طوری مطالب را شکلت که دقایق آن آشکار شود و کلیه مقصود کمیسیون از عرضه این تعیین پروگرام را بمجلس این بود که بطور کلی اقداماتی که دولت باید بکند و اصلاحاتی که باید بشاید و قوانینی که باید بنویسد معین شود یعنی بطور کلی ما بدانیم آن اصلاحاتی که امروز

از روی همان پروگرام باشد تا اینکه آن وزیر از همان جاده که باید مشی کند بواسطه بعضی دسائس و اسباب چینی و آنتریک بازرها منحرف نشود و از طرف دیگر و کلام چون ذهنشان مسبقاً است بآن پروگرام زمینه سئوالات و استیضاحات خود را آن پروگرام قرار بدهند تا اینکه کابینه بتواند با کمال استقامت بدون اینکه خللی وارد بیاید یا اینکه خلیجانی در این دولت حاصل شود متمناً در یک خطی که از روی فکر و غور و تأمل معین شده است مشی نمایند مقصود عمده از این پروگرام این بود حالا سایر جزئیات این مسئله در وقت نوشتن همان پروگرام مطرح خواهد شد برای اینکه البته این یک چیزی است که ممکن نیست در یک ساعت یا دو ساعت تمام شود در این باب باید کاملاً تقاطی افکار کرده و هر مسئله که در این خصوص مطرح می شود باید تا ملات و تفکرات خیلی دقیقانه در آن شود تا این که این پروگرام یک زمینه باشد بالاخره برای اتفاق بین کابینه وزراء پیشنهادی خارج وده یعنی احتمال دارد که خارج نباشد ولسی امروزه بواسطه پیش آمدها خارج است این بود که کمیسیون رایش بر این شد که هیئت وزراء پیشنهادی نمی توانند این اقدام را بکنند لهذا کمیسیون عرضه داشت بمجلس که چه این کابینه و چه کابینه دیگری نمی تواند امورات دولتی را دائر کند مادامی که یک چنین پروگرامی برای زمان بسیار نزدیکی از یک سال یا دو سال نوشته نشود چون خاطر نمایندگان در این ترتیب کاملاً مسبقاً است لهذا بنده امروز تقاضا میکنم که بآن کمیسیون که سابقاً معین شده بود از برای پروگرام مجلس یک عده افزوده شود برای اینکه آن پروگرام برای این بود که معین شود که قوانینی که باید از مجلس بگذرد و کدام یک از آنها مقدم و ضروری است از سایر آنها ولی این پروگرام که نوشته شد دیگر لازم به نوشتن آن پروگرام نیست برای اینکه این پروگرام یک چیزی خواهد بود جامع کلیه اقدامات مجلس شورای ملی و هیئت وزراء و در این صورت دیگر محتاج بنوشتن پروگرام علیعده نخواهیم بود از این جهت تقاضا کردم که یک عده بر عده منتخبه سابق افزوده شود که هر چه زودتر شروع به نوشتن این پروگرام نمایند.

نایب رئیس - عده از نمایندگان اجازه نطق خواسته اند ولی بایاناتی که آقای مشیر الدوله فرمودند دیگر گمان نمی کنم که محتاج بمذاکره باشد و اجازه خواهند داد که شروع بانتخاب شود و چنانچه عرض کردم چون افکار عامه در اینباب دخیل است که البته این شش نفر را طوری انتخاب خواهند کرد که افکار و نظریات مختلفه در آنجا جمع شود مجدداً اساسی ۶ نفریکه در سابق بانتخاب شده اند خوانده می شود که خاطر آقایان مستعضر باشد آقای معاضد الملک اساسی ۶ نفر مزبور را قرائت نموده اوراق برای انتخاب ۶ نفر توزیع و اخذ شده آقای حاج میرزا رضاخان برای استخراج آراء بعه فرقه آقایان میرزا ابراهیم قی - فهیم الملک - مستشار الدوله را معین نموده پس از احصاء اوراق برای استخراج باطابق دیگر رفتند.

نایب رئیس - حال داخل در بقیه شور در لایحه ثبت اسناد می شویم شروع بشود در لایحه قانون ثبت اسناد شده مادین [۶۶] و [۶۷] که مطابق بود با دوماده [۶۰] و [۶۱] راپورت کمیسیون قرائت شده در ضمن شور در آنها آقای مشیر الدوله پیشنهاد نمود که راجع بود باین کلیه مواد فصل ۶ تغییر بیاید باین جهت مقداری در این خصوص مذاکره شده بالاخره فصل ششم با پیشنهاد مزبور بتقاضای مغیر رجوع شد و کمیسیون با نظرات ثانوی بمجلس پیش نهاد شود.

پس از آن فصل هشتم شامل مواد [۹۴] و [۹۵] و [۹۶] و [۹۷] و [۹۸] و [۹۹] و [۱۰۰] و [۱۰۱] و [۱۰۲] و [۱۰۳] و لایحه وزیر مطابق مراد (۴۵) و (۴۶) و (۴۷) و (۴۸) و [۴۹] و [۵۰] و (۵۱) و (۵۲) و (۵۳) و [۵۴] راپورت کمیسیون شور و مذاکرات لازمه و شور بعمل آمد.

نایب رئیس - بقیه شور در این لایحه می ماند برای جلسه آتی - حالا اساسی شش نفری که برای کمیسیون و پروگرام انتخاب شده اند قرائت می شود [آقای معاضد الملک اساسی را به ترتیب قرائت نمود .

آقای شیخ ابراهیم زنجانی با (۳۶) رای آقای حاج سید نصرالله با (۳۱) رای شاهزاده سلیمان میرزا با [۳۰] رای آقای معزز الملک (۲۹) رای شاهزاده لسان الحکماء با (۲۸) رای آقای امام جمعه با [۲۴] رای .

رئیس - صورت استیضاحی از طرف یکی از نمایندگان محترم است قرائت میشود بمضمون ذیل قرائت شد .
(بنده از وزیر خارجه در خصوص اقامت قشون روس و بعضی مطالب لازمه و از وزیر عدلیه در خصوص نقض سه اصل ۱۳ - ۱۵ - ۱۶ - از اصل قانون اساسی و از وزیر مالیه در خصوص دیر آوردن بودجه کل را بمجلس و تسکین ارباب حقوق و بقایای حکام استیضاح می نماید) (لواء الدوله)

معاون وزارت عدلیه - البته خاطر محترم مجلس شورای ملی مسبقاً است که تشکیل هیئت دولت از برای حفظ نظم و آسایش عموم است و دولت می تواند حفظ نظم را بکند که بتواند کسانی را که مغل نظم می دانند از آن ها جلوگیری کند و مجازات قانونی برساند و همچنین در حفظ حقوق عامه دولت وقتی می تواند اقدام کند و موفق باین امر شود که اشخاصی که حقوق عامه تخطی می نمایند با آنها مدارقه و مرافقه بر آید و حقوق عامه را بخواهند و چون دولت این دو وظیفه مهمه خود را بدهی عمومی واگذار کرده است این است که تشکیل اداره مدهی العموم از اهم ادارات وزارت عدلیه است و چون در قانون تشکیلات عدلیه قانون تشکیل این اداره نوشته شده است این است که وزارت عدلیه قانون تشکیل این اداره را پیشنهاد مجلس مقدس میکند که

جزء قانون تشکیل عدلیه از مجلس بگذرد و به موقع اجرا گذاشته شود .

حاجی آقا - بنده در خصوص این استیضاحات که در مجلس خوانده می شود عرض می کنم که در این خواندن هیچ فایده تصور نمیکنم اینکه در قانون اساسی و نظامنامه داخلی حقی بنمایندگان داده شده است که استیضاح بکنند و در مجلس خوانده شود و بوزراء ارجاع شود برای اینست که بکنفر از نمایندگان اگر خطائی از یکی از ادارات دولتی به بیند سؤال یا استیضاح کند یا واقعاً به تکلیف قانونی عمل شود و بادر کابینه سابق تمام فریادمان این بود که آقایان وزراء استیضاح یا سؤال میشد حاضر نمیشوند که لا اقل یک جوابی بدهند و در این کابینه جدید هم بدبختانه باوجودی که آن روز آمدند با آن فعالیت گفتند ما حاضریم که هر روزه یا خودمان یا یکی از معاونین مان در مجلس حاضر باشیم و سئوالاتی را که میشود جواب بگوئیم نه خودشان آمدند که جواب بدهند نه معاونین شان در اینصورت این همه استیضاحات که خوانده شد چه فایده داشت که باز یک استیضاح دیگری خوانده شود .

رئیس - از هیئت رئیسه همبقتدر بر می آید که مجدداً اخطار کند .
(پیشنهادی از طرف آقای مؤمن الملک بمضمون ذیل قرائت شد) .

این بنده پیشنهاد میکنم که در کمیسیون عدلیه باستحضار وزیر عدلیه قانون مجازات راجعه بتغلفات از مواد قانون ثبت اسناد نوشته شده به مجلس پیشنهاد شود .

حاجی عز الممالک - بنده هم همین طور اخطاری داشتم که استیضاحی کردم از وزارت داخله و بموجب نظامنامه داخلی از یک ماه بیشتر نمیتوانم صبر کنم .

آقای میرزا احمد - بنده همبقتدر عرض میکنم بعضی از وزراء خودشان می آیند برای جواب حاضر میشوند ما خودمان قبول نمیکنیم و می گوئیم که وقت نداریم .

حاجی آقا - وزیر امور خارجه در باب استیضاحی که بنده کرده بودم در باب بیجک کمیانی و سایر مواد راجع به بعضی تعدیلات دیگر که راجع به حدود فارس بود اینجا آمدند در دو ساعت از شب گذشته درحالی که تمام نمایندگان خسته بودند و می خواستند متفرق شوند گفتند من حاضرم که آقایان سؤال کنند با استیضاح نمایند در صورتیکه میدانستند که همه برای مذاکره کافی نیست برای سؤال نمی توانند گفتگو کنند و کسی نیست که گوش بدهد و بنده همان شب گفتم در مورد استیضاح در خصوص بیجک متقاعد شدم ولی در باب سایر مواد استیضاح خواهم کرد ولی چون عده کافی نیست از این جهت حالا باشد هیچ استیضاح خودم وارد نکند بملاوه از وزارت مالیه هم در باب بودجه کل استیضاح کردم و ابد حاضر نشدند و هیچوقت کسی که استیضاح میکند از استیضاح خودش روگردان نیست و اینکه در هنگام ختم مجلس و دو ساعت از شب می آیند و میگویند ما حاضریم البته هیچ کمی در آن وقت حاضر نیست نه برای سؤال و نه برای استیضاح .

ارباب کیخسرو - بنده راجع به پیشنهاد آقای مؤمن الملک میخواستم عرض کنم که باید بکلیه وزارتخانهها اخطار شود که هروقت که قوانین را تقدیم میکنید به همراه آن مجازاتش را هم معین کنید مثلا در بعضی از قوانین که بکمسیون میآید نوشته است (مجازات این قانونا خواهد شد) در صورتی که هیچ معلوم نیست که آن مجازات از روی چه قانونی است که مجازاتهایی که در مواد قانونی مینویسید معین کنند که چیست دیگر اینکه يك اخطار قانون اساسی دارم و میدانم که هیئت رئیسه هیچوقت منتظر نیست که بنده آن اخطار را بنمایم ولی لازم است عرض کنم که به موجب اصل قانون اساسی هر نماینده که داخل میشود بمجلس باید قسم یاد نماید و سه نفر از نمایندگان قسم یاد نکرده اند یکی آقای دکتر حاجی رضاخان و یکی آقای حاجی میرزا زین العابدین و یکی آقای سپهبد اعظم خوب است مقرر فرمائید که در جلسه آتی به قسم یاد کنند.

کاشف - بنده از تمام وزارت خانه ها در موارد عدیده سئوالات کردم و هیچکدام برای جواب حاضر نشدند و بنده عرض میکنم نمایندگان که در زمانی که هیچیک از وزراء حاضر نیستند حمله میکنند به هیئت وزراء که چرا حاضر نمیشوند برای جواب در وقتیکه آنها حاضر هستند تمام این حملات را باید کرده این که ما از خودمان استیضاح کنیم.

رئیس - حالا نظر باین که مطلب مهمی است که باید باندازه ده دقیقه جلسه خصوصی شود حالا (۲۰) دقیقه تنفس است و بعد از آن مجلس خصوصی است دستور جلسه آتی طرح آقای ارباب کیخسرو .
 راپورت کمسیون فواید عامه راجع بمعادن خلیج فارس - شور در بقیه مواد ثبت اسناد مجلس وقت غروب آفتاب ختم شد .

جلسه ۱۶۳

صورت مذاکرات روز چهارشنبه

۲۲ شهر شوال المکرم ۱۳۲۸

مجلس یکساعت و نیم قبل از غروب آفتاب در تحت ریاست نایب رئیس آقای متین السلطنه تشکیل شد صورت مجلس روز سه شنبه را آقای معاضد الملک قرائت نمود فائزین جلسه قبل .

آقایان قوام الاسلام - نویری - حاجی میرزا آقا آقاسید محمد رضا - صدیق حضرت - حاجی وکیل الرعایا سردار اسعد - سپهبد اعظم - آقاسید علی آقای یزدی (بدون اجازه) آقایان دهخدا - آقاشیخ مهدی - نجم - آبادی - دکتر امیرخان - با اجازه غائب بودند (کسانیکه بوقت مقرر حاضر نشده اند) .

آقاشیخ حسین یزدی - مشیرالدوله - آقایان حاجی مصدق الممالک - صنیع الدوله - مریم .

نایب رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی دارد بفرمائید .

آقامیرزا احمد - یک قبلی بنده دیروز کرده بودم که در صورت مجلس نیست عرض کردم مالیات راتا مجلس رد نکرده است باید گرفته شود

حاجی عز الممالک - میخواهم عرض کنم که مقصود از تشکیل آن کمسیون تعیین طریق مشی هیئت دولت و مجلس شورای ملی بود و در حقیقت

نسبت تمام مملکت بود فقط نسبت بمجلس شورای ملی نبود .

معاضد الملک - التفات فرمودید ابتدایین طور نوشته شده آن کمسیون سابق بود که برای پروگرام مجلس و مشی هیئت دولت است و همینطور هم قید شده است .

حاج سپهبد ابراهیم - اینجا نوشته است این کمسیون طریق مشی دولت را معین نمیکند باید بمجلس بیاید و مطرح شود و بمجلس تصویب نماید .

معاضد الملک - بدیهی است رای کمسیون قاطع نیست باید بیاید بمجلس و بمجلس آنرا تصویب کند (چون دیگر کسی اعتراض نداشت) صورت مجلس را نایب رئیس امضاء نمود .

آقامیرزا داودخان - در چند روز قبل بواسطه نسبت هائی که بعضی از روزنامه نویسان داده بودند آقای ارباب کیخسرو از اداره مباشرت استعفا کرده بودند و بمجلس از ایشان تمنی و خواهش کرده بودند که استعفایشان را پس بگیرند میدانم استعفای خودشان را پس گرفتند یا اینکه در استعفای خودشان باقی هستند تمنی میکنم که استعفای خودشان را پس بگیرند و مشغول کار اداره مباشرت شوند .

نایب رئیس - بنده خیلی خوشنودم که آقای ارباب کیخسرو نظر بحسبای وطن پرستی وجدی که در خدمت باین اساس دارند شب گذشته استعفای خودشان را پس گرفتند .

ارباب کیخسرو - بنده فی الواقع نه آنکه استفایم از روی استنکاف از خدمت باشد بنده مقصودم این بود در این باب يك فکر اساسی شود برای بعضی انتشاراتی که عمد آداده میشود بجهت اراض شخصی و الا بنده غرض دیگری نداشتم و مجدداً بعد از اینکه آقایان تکلیف کردند بنده هم با کمال اطاعت حاضر شدم .

آقاسید حسین اردبیلی - بنده دیروز يك پیشنهادی تقدیم نمودم راجع بتفتیش بلدییه و دیروز خواننده نشد چون مطبوعات و افکار مردم قدری نسبت ببلدییه و اوضاع آنجا معطوف است کمسیون که انتخاب شده است برای تفتیش امر گندم که يك تفتیش و امان نظری در گندم کرده باشند برای اینکه اسباب شکایت از بلدییه شده است میخواستم عرض کنم همانطور که تفتیش در امر گندم میکنند در باب بلدییه هم يك تفتیش بکنند و گمان میکنم خیلی مفید باشد و خیلی صلاح میدانم که يك اندک توجهی هم در این باب کرده باشند که رفع این شکایات بشود حالا اگر مقرر فرمائید خواننده شود خیلی بموقع است .

نایب رئیس - دیروز مجال نشد که خواننده شود ولی امروز خواننده میشود حالا قبل از شروع بدستور نظر بمذاکراتی که در جلسه قبل شد آقایانی که قسم یاد کرده اند باید امروز قسم یاد کنند اسامی آقایانی که قسم یاد نکرده بودند از اینقرار خواننده شد .

آقای حاج میرزا زین العابدین قمی - سپهبد اعظم - مرتضی قلیخان بختیاری - حاجد کتر رضاخان - آقاسید محمد ادیب - آدینه محمدخان - اواد الدوله پس از آن هر يك از آقایان فوق باستثنای اواد الدوله که حاضر نبودند هر کس بکرسی نطق رفته مطابق صورت قسم نامه مقرر در قانون اساسی بکلام الله مجید و اسماء جلاله قسم یاد

نموده و رقه قسم نامه را مهر و امضاء نمودند .
آقامیرزا ابراهیم خان - چونکه قید این ماده در قانون اساسی در عهد و پیمان با حضرت باری تعالی و کلام الله مجید از برای اشخاصی است که مشارکت دارند در مصالح عمومی بنده لازم میدانم که فقط منحصر بوکلا باشد و تقاضا مینمایم که تصویب شود بعد از این وزرای مملکت و معاونین آنها هم که دخالت در منافع امور مملکتی دارند همینطور در موقع معرفی خودشان و معاونینشان قسم یاد نمایند .

(حاضرین گفتند صحیح است)

نایب رئیس - این مطلب چون خارج از دستور و محتاج به پیشنهاد علیحده است داخل در مذاکره آن نمیشویم و داخل میشویم در دستور يك پیشنهادی که از طرف یازده نفر از نمایندگان محترم شده است در خصوص بلدییه قرائت میشود (پیشنهاد مزبور بطور ذیل خوانده شد)

(چون امر بلدییه طهران بموجب شکایاتی که مردم و مطبوعات میکنند و امر دخل و خرج آن را محل سوء ظن قرار داده موجب اغتشاش اذهان گردیده و بمجلس شورای ملی حق تفتیش در ادارات و امور مملکتی دارد این بنده تقاضا میکنم که کمسیون که برای تفتیش امر نان تشکیل شد تفتیش در امر دخل و خرج و جریان امور بلدییه نموده راپورت آنرا بمجلس بدهد (آقاسید حسین اردبیلی و ۱۵ نفر دیگر از نمایندگان)

آقامیرزا ابراهیم خان - بنده خیلی تقویت میکنم این تقاضا را و البته لازم میدانم که در امر بلدییه و آنچه تا کنون کرده اند تفتیش کاملی بشود چرا که نسبت بآن عایداتی که داشته اند در ظاهر امر بینم که بهیچوجه من الوجوه صرف این شهر شده باشد ولی چون ذکر شده است در این پیشنهاد که هیئت کمسیون که سابق برای امر نان معین شده در امر بلدییه هم اقدام فرمایند خوب است چند فقره بآن هیئت عرض کنم مثل اینکه پیش بطور اختصاص بآن کمسیون عرض کرده بودم راپورتنی که این کمسیون در باب امر نان تقدیم مجلس کرده اند معلوم کرد زحمانی را که کشیده اند و داخل اینکار شده اند بطور کافی و طوریکه شایسته مقام نمایندگان محترم است اقدامات کرده اند ولی بنده لازم میدانم که چند فقره را خدمت آن آقایان محترم یاد آور شده جسارت کنم بر اینکه آن راپورت را بنده کامل نمیدانم و بعضی نواقص بنظر رسیده است که لازم دانستم یاد آوری کرده باشم تا انشاء الله اگر راپورتنی در ثانی تقدیم کردند این مراتب را هم در مراتب تفتیش و تحقیق خودشان مذاقه فرمایند یکی از آنها این بود که اول امسال یعنی سال گذشته بجهت الله عمل جنس بد بوده یعنی خوب نبوده و امر زراعت هم خوب بود مع هذا بعضی عرضهای سوء داخل شد همینطوریکه ملاحظه کردید که در امور عامه دچار اشکالات میشویم خواسته در باب نان هم يك اغتشاش تحریک کرده باشند این بود که در آن اوقات بواسطه همت عالی آقایانی که داخل در کار بودند از سپهبد اعظم و سردار اسعد آن کابینه مجاهدت تمام کردند و شخص حاجی